

УДК 159.923.33: 355.012-057.875

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1\(59\)-686-696](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1(59)-686-696)

Залібовська-Ільніцька Зоя кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0002-9125-238X>

Сніховська Ірена кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін Житомирського медичного інституту Житомирської обласної ради, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0001-6775-274X>

СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТІСНИХ КРИЗ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті досліджено соціальний зміст особистісних криз здобувачів вищої освіти в умовах війни. Виділено причини виникнення особистісних криз у студентів в умовах війни : життєві події; втрата безпеки; руйнування інфраструктури (домівки, школи, міста); зміна ролей та очікувань; ціннісна невизначеність, перевантаження.

Проаналізовано наукові підходи до поняття «особистісні кризи»: «це стан, який виник внаслідок накопичення нерозв'язаних життєво важливих проблем, суперечностей або подій, що призвели до втрати сенсу попереднього стилю життя, поведінки й діяльності», «стан, що виникає, коли розв'язання життєво важливих проблем за допомогою звичних методів виявляється неможливим», «являє собою складну життєву ситуацію, в якій суб'єкт стикається з неможливістю реалізації потреб свого життя звичними методами», «украй складні, важкі та небезпечні обставини, що породжують дефіцит сенсу в подальшому житті людини, коли неможливо реалізувати свої прагнення, мотиви, мету і цінності – все те, що може бути викликане внутрішньою необхідністю», «криза асоціюється із ситуацією, яка стимулює особистість до процесу прийняття рішення та радикальних змін», проте воно має соціальні характеристики: нав'язливі думки, примітивні захисні механізми: проекція, витіснення, заперечення, ізоляція [1; 2: 3; 5; 6; 8].

Описано основні результати дослідження аспектів соціальних характеристик особистісних криз студентів в умовах війни, зокрема: *статусно-рольового аспект*, що полягає в зміні статусу здобувачів вищої освіти в умовах війни та виконанні відповідних ролей «студент», «здобувач освіти», «староста» та ін.; *поведінково-діяльнісний аспект* соціальної характеристики особистісної кризи в здобувачів вищої освіти в умовах війни, який розкриває прояви особистісної

кризи студента через його дії, поведінку, діяльність; *ресурсний аспект соціальної характеристики особистісної кризи* здобувачів вищої освіти в умовах війни показує потенціал для виходу з особистісної кризи, закладений в особистості студента, його ресурс розвитку.

Розроблено і апробовано опитувальник «Аспекти соціальної характеристики особистісних криз здобувачів вищої освіти в умовах війни». На прикладі опитування здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Франка виявлено шляхи виходу студентів із особистісної кризи: «допомагати воїнам» (17%; 15%); «читати книги» (35%; 22%); спостерігати за зміною своїх дій («веду щоденник» (12%; 15%)); «робити релаксаційні техніки» (6%; 4%); «займатися творчістю» (5%; 8%); «виконувати фізичні дії (фізична активність)» (3%; 6%); «займаюся самоосвітою (проходжу онлайн курси)» (2%; 9%); «спілкуватися» (20%; 14%); та ін).

Підкреслено необхідність розробки відповідних програм для виходу з особистісних криз здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: особистісні кризи здобувачів вищої освіти, соціальні характеристики, здобувачі вищої освіти, соціальні ролі, соціальні статуси, умови війни.

Zalibovska-Ilnitska Zoia Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Social Technologies, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0002-9125-238X>

Snikhovska Irena Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Natural and Social-Humanitarian Disciplines, Zhytomyr Medical Institute of Zhytomyr Regional Council, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0001-6775-274X>

SOCIAL FEATURES OF HIGHER EDUCATION APPLICANTS' PERSONAL CRISES IN WAR CONDITIONS: RESEARCH FINDINGS

Abstract. The article delves into the socio-emotional dimensions of personal crises experienced by higher education students in war conditions. It elucidates the multifaceted causes of these personal crises, including significant life events, the loss of security, the devastation of infrastructure (such as homes, educational institutions, cities), the alteration of roles and expectations, and the pervasive uncertainty of values, compounded by overwhelming stressors.

The scholarly interpretations of the concept "personal crises" are examined, encompassing perspectives that characterize it as "a condition emerging from the accumulation of unresolved existential dilemmas, contradictions, or occurrences that precipitate the disintegration of meaning associated with prior lifestyles, behaviors, and activities". Furthermore, it is described as "a state that arises when addressing existential challenges through conventional methods proves to be unfeasible", and as

"a complex life predicament wherein the individual confronts the inability to fulfill essential needs through familiar approaches". Additionally, it encompasses "extremely intricate, arduous, and perilous circumstances that engender a profound deficit of meaning in an individual's existence, wherein the realization of aspirations, motivations, objectives, and values - elements that may stem from intrinsic necessities - becomes unattainable". A crisis is intrinsically linked to situations that compel individuals toward decision-making processes and radical transformations. However, it also has social characteristics, manifesting as obsessive ruminations and primitive defense mechanisms, such as projection, repression, denial, and isolation [1; 2; 3; 5; 6; 8].

The major findings of the study examining the social characteristics of personal crises among the students during wartime are delineated, particularly focusing on the status-role dimension, which encompasses the transformation of the status of the applicants for higher education amid the war and the execution of corresponding roles such as "student", "applicant for higher education", "community leader," and others. The behavioral and activity dimension of the social characteristics of personal crises in higher education aspirants during wartime elucidates the manifestations of a student's personal crisis through their actions, conduct, and engagement in various activities. The resource dimension of the social characteristics of personal crises among the applicants for higher education in wartime reveals the inherent potential for surmounting personal crises within the student's personality, highlighting their developmental resources.

A questionnaire titled "Aspects of the Social Characteristic of Personal Crises of the Applicants for Higher Education in Wartime" has been developed and empirically validated.

Through a survey conducted among the applicants for higher education at Zhytomyr Ivan Franko State University, several strategies for students to navigate personal crises were identified: "assisting soldiers" (17%; 15%); "engaging in literature" (35%; 22%); monitoring changes in their behaviors, notably through "maintaining a diary" (12%; 15%); practicing "relaxation techniques" (6%; 4%); indulging in "creative pursuits" (5%; 8%); participating in "physical activities" (3%; 6%); pursuing "self-education" through online courses (2%; 9%); and "socializing" (20%; 14%), among others.

The necessity for the formulation of targeted programs aimed at alleviating personal crises among higher education applicants was underscored.

Keywords: personal crises of higher education applicants, social characteristics, applicants for higher education, social roles, social statuses, wartime conditions.

Постановка проблеми. Війна кардинально змінює життєві реалії українських студентів. Одні здобувачі вищої освіти залишилися в межах України навчатися на денній (заочній) формах навчання (частина з них служить в Збройних силах України), інші – здобувають освіту в українських вузах, перебуваючи за кордоном.

Згідно статистичних даних, середній вік студентів в Україні становить близько 20 років, при цьому значна частина студентів навчається у віці 18–25 років. Не залежно від вікової категорії кожен із студентів переживав особистісну кризу.

Особистісні кризи студентів в умовах війни – це періоди внутрішніх конфліктів і труднощів, які виникають, коли здобувачі освіти стикаються зі значними життєвими змінами або викликами.

Проблема (особистісних криз студентів в умовах війни.) має міждисциплінарний характер, проте ми акцентували увагу на соціальній характеристиці особистісних криз здобувачів вищої освіти в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх досліджень вивчення особистісних криз здобувачів вищої освіти слід назвати напрацювання Бондар В.Р. щодо класифікації особистісних криз студента. Авторкою виділено «кризу першого курсу (криза адаптації до умов навчання у вузі)», «кризу третього курсу (криза середини навчання)», «кризу п'ятого курсу (криза випускника)», «криза відрахування» [1].

Теоретичні аспекти адаптації студентів 1-го курсу до навчання у ВНЗ прослідковуються у наукових пошуках Буяльської Т. Б. [3].

На особливу увагу заслуговують напрацювання Заграй Л.Д., де прослідковується позитивний вектор (переживання кризи як форми активності людини, спрямованої на подолання критичної ситуації та вихід за позитивного вектору на новий рівень розвитку особистості, котрий передбачає новий ресурс, досвід, що інтегрується у структуру ідентичності) та негативний вектор (фрагментарність, деструктивні зміни, які знижують стійкість особистості). Науковця розглядає «кризу як емоційна реакцію людини на загрозову ситуацію, пов'язану з подоланням певних суперечностей, неузгодженостей» зустрічається у публікаціях [6].

Цілком слушно науковці наголошують, що під час особистісної кризи у студентів в умовах війни виникає неадекватність самооцінки та усвідомлення своєї ролі у виникненні складних, конфліктних ситуацій, дезадаптованість, емоційна вразливість, підвищення сенситивності, невпевненість, формування захисних форм поведінки (агресивна, конфліктна, маніпулятивна, девіантна і т.д.) [3; 6; 7; 9].

Мета статті – охарактеризувати соціальні характеристики особистісних криз студентів в умовах війни.

Виклад основного матеріалу.

У нашому дослідженні враховано погляди науковців, узагальнено напрацювання, зроблено спробу висвітлити соціальні характеристики особистісних криз здобувачів вищої освіти в умовах війни через такі аспекти, зокрема: статусно-рольового аспект, який описує зміну статусу, ролі студентів в умовах війни та їх вплив на переживання особистісної кризи [3]; поведінково-діяльнісний аспект соціальної характеристики особистісної кризи в студентів в умовах війни, що вказує на прояви особистісної кризи студента через його дії, поведінку, діяльність.

Науковці зазначають, що відхилення від реальних соціальних норм у мікро та макро середовищі студента спричиняють певну ступінь ізоляції індивіда від соціуму, що в свою чергу провокує схильність до ненормативної поведінки.

Поняття «особистісна криза» науковцями (Бондар В.Р., Видолоб Н. О., Заграй Л.Д. та ін) розуміється як:

«стан, який виник внаслідок накопичення нерозв'язаних життєво важливих проблем, суперечностей або подій, що призвели до втрати сенсу попереднього стилю життя, поведінки й діяльності», «стан, що виникає, коли розв'язання життєво важливих проблем за допомогою звичних методів виявляється неможливим»,

«ситуація, в якій суб'єкт стикається з неможливістю реалізації потреб свого життя звичними методами»,

«украй складні, важкі та небезпечні обставини, що породжують дефіцит сенсу в подальшому житті людини, коли неможливо реалізувати свої прагнення, мотиви, мету і цінності – все те, що може бути викликане внутрішньою необхідністю»,

«криза асоціюється із ситуацією, яка стимулює особистість до процесу прийняття рішення та радикальних змін», проте воно має соціальні характеристики: нав'язливі думки, примітивні захисні механізми: проекція, витіснення, заперечення, ізоляція.

Можна узагальнити поняття «особистісна криза студента в умовах війни» – це форма активності студента, яка спрямована на подолання критичної ситуації в умовах війни та перехід на новий рівень розвитку особистості, який передбачає новий ресурс, досвід, відновлення здатності виконувати свої функції [6].

Пропонуємо опитувальник «Аспекти соціальної характеристики особистісних криз студентів в умовах війни», який складається з трьох тематичних блоків запитань, чотири запитання в кожному тематичному блоці[^]

Блок 1 Статусно-рольового аспекту соціальних характеристик особистісних криз студентів в умовах війни

1. Що Ви розумієте під поняттям «особистісна криза»?
2. « Чи переживали Ви особистісну кризу у перший місяць зміни статусу «учень» – «студент» ?
3. Які соціальні ролі, пов'язані з вашим соціальним статусом «студент», Ви виконуєте в умовах війни ?
4. « Яку поведінку очікують від Вас (як студента): викладачі закладу освіти (куратор) –.....; друзі, одногрупники –....., батьки –.....?»

Блок 2 Поведінковий аспект соціальних характеристик особистісних криз студентів в умовах війни

1. Чи може студент під час особистісної кризи словесно ображати оточуючих?
2. Чи може студент під час особистісної кризи провокувати інших студентів на конфлікт?

3. Чи може студент під час особистісної кризи вдаватися до неадекватних дій?

4. Як ставитесь до необхідності регулювати свою поведінку під час особистісної кризи?

Блок 3 Ресурсний аспект соціальних характеристик особистісних криз студентів в умовах війни

1. Які заходи проводяться у Вашому закладі освіти з метою виходу студентів із особистісної кризи в умовах війни ?

2. Які заходи проводяться у соціальних інституціях (громадських молодіжних організаціях, Центрах життєстійкості, «Кризових кімнатах», та ін.) Вашого міста щодо виходу студентів із особистісної кризи в умовах війни ?

3. Що роблять члени вашої родини, щоб допомогти Вам подолати особистісну кризу в умовах війни?

4. Які шляхи використовуєте для самостійного виходу з особистісної кризи? (спостереження за зміною своїх дій (ведення щоденника); релаксаційні техніки; творчість; фізична активність; самоосвіта; уміння встановлювати межі; спілкування та ін).

Вибіркова сукупність дослідження: 60 респондентів – студенти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Галузь знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки Спеціальність Філологія. Спеціалізація В11.01 українська мова та література факультет філології і журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; 60 респондентів, – студенти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Галузь знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки Спеціальність Філологія. Спеціалізація В11.01 українська мова та література інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Під поняттям «особистісна криза студента в умовах війни» респонденти визначають ««складні життєві обставини, що змінюють звичне життя» (35% – студенти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського), (25% – студенти Житомирського державного університету імені Івана Франка); складний період, що студент переживає (37%; 48%); період корінних змін у житті студента (23%; 35%); життєві колізії (зіткнення протилежних поглядів, прагнень, інтересів) після випадкових невдач (5% ;10%).

« Чи переживали Ви особистісну кризу у перший місяць зміни статусу «учень» – «студент»?» респонденти дали такі відповіді: «так, переживали особистісну кризу» (87% – студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського), (92% – студентів Житомирського державного університету імені Івана Франка); « ні, у період зміни статусу «учень-студент», не переживали особистісну кризу» (11% – студенти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського), (7% – студенти Житомирського державного університету імені Івана Франка); «утрималися від відповіді на запитання» (2% – студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського), (1% – студентів Житомирського державного університету імені Івана Франка);

На основі опрацювання результатів методики «Особистісна біографія» (О.Моткова) визначено, що у респондентів були короткі, середні. Підтвердженням є отримані відповіді: на запитання «Скільки часу Ви перебували у кризовому стані?» прослідковуються, що у (91%; 78%) респондентів були короткі (від кількох годин до кількох днів), (9%; 22%) середні (від 3 тижнів до 6 місяців) особистісні кризи. Це свідчить, що студенти зуміли швидко подолати особистісну кризу, знайти шляхи виходу.

Сприяли виходу студентів і з особистісної кризи: підтримка оточуючих людей (85%; 95%); утрималися від відповіді (15%; 5%);

«Чи виникало у Вас бажання покінчити з життям під час кризового стану?»: «не виникало» (67%; 83%); виникало (1%; 0%); утрималися від відповіді (32%; 27%).

Напишіть алгоритм Ваших імовірних дій, якщо Ви знову раптово потрапите у складну життєву ситуацію ? : «зупинюся – зателефоную близькій людині – вислухаю варіанти дій – продумаю як буду діяти – звернуся до підтримки родини, друзів – буду йти до мети» (17%; 23%); звернуся до психолога (30%; 21%); «в залежності від ситуації – зателефоную на гарячу лінію» (5%; 23%) ; «утрималися від відповіді» (78%; 33%)

«Які побажання та рекомендації Ви могли б дати людині, що зараз знаходиться у стані особистої кризи?» звернуся до психолога (29%; 20%); читати книги (15%; 25%) ; «утрималися від відповіді» (59%; 54%).

Відповіді респондентів на запитання « Яку поведінку очікують від Вас (як студента): викладачі закладу освіти (куратор)? Слайд 17)

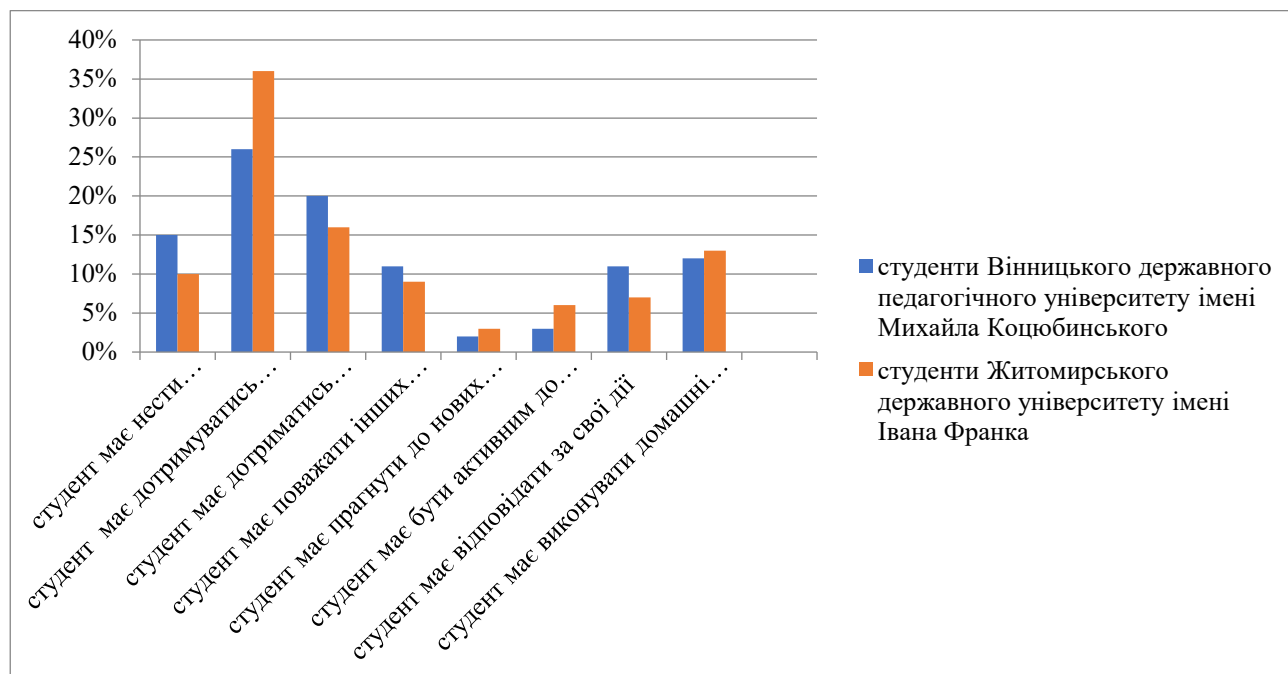

Рис. 1. Відповіді респондентів на запитання « Яку поведінку очікують від Вас (як студента): викладачі закладу освіти (куратор)?

Відповіді респондентів на запитання « Яку поведінку очікують від Вас (як студента): викладачі закладу освіти (куратор)?

Звернемо увагу, на думку студентів одногрупники очікують від них такої поведінки: «студент має підтримувати один одного» (49%; 30%); «студент має дотримуватись правил поведінки у групі» (21%; 40%); «студент має повідомляти одногрупників про свої складні життєві ситуації» (10%; 12%); «студент немає права обговорювати інших студентів» (20%; 18%).

Зазначимо на думку студентів батьки очікують від них такої поведінки: «студент має щоденно телефонувати додому» (58%; 28%); «студент має розповідати про події, які були в університеті» (12%; 42%); «студент має добре поїсти» (15%; 12%); «студент має гарно вчитися» (15%; 18%).

Треба зазначити, що відповіді студентів на запитання «Чи може студент під час особистісної кризи словесно ображати оточуючих?» були різні, зокрема: «не завжди» (87%; 63%); «можливо, поза межами закладу» (10%; 22%), утрималися від відповіді (3%; 15%).

Слід врахувати, відповіді студентів на запитання «Чи може студент під час особистісної кризи провокувати інших студентів на конфлікт?»: «не завжди може» (77%; 53%); «можливо, поза межами закладу» (18%; 32%), утрималися від відповіді (5%; 15%).

Зауважимо, що відповіді студентів на запитання «Чи може студент під час особистісної кризи вдаватися до неадекватних дій?» були тотожні (97%; 93%) студентів зазначили, що під час особистісної кризи студент може вдаватися до неадекватних дій; (3%; 7%) студентів не визначилися з відповіддю.

Слід наголосити на тому, що студентів на запитання «Як ставитесь до необхідності регулювати свою поведінку під час особистісної кризи?» вказали «коли мені погано, то не звертаю увагу на свою поведінку» (15%; 31%); «хотів (ла) би регулювати свою поведінку, не знаю як» (56%; 63%); утрималися від відповіді (29%; 6%).

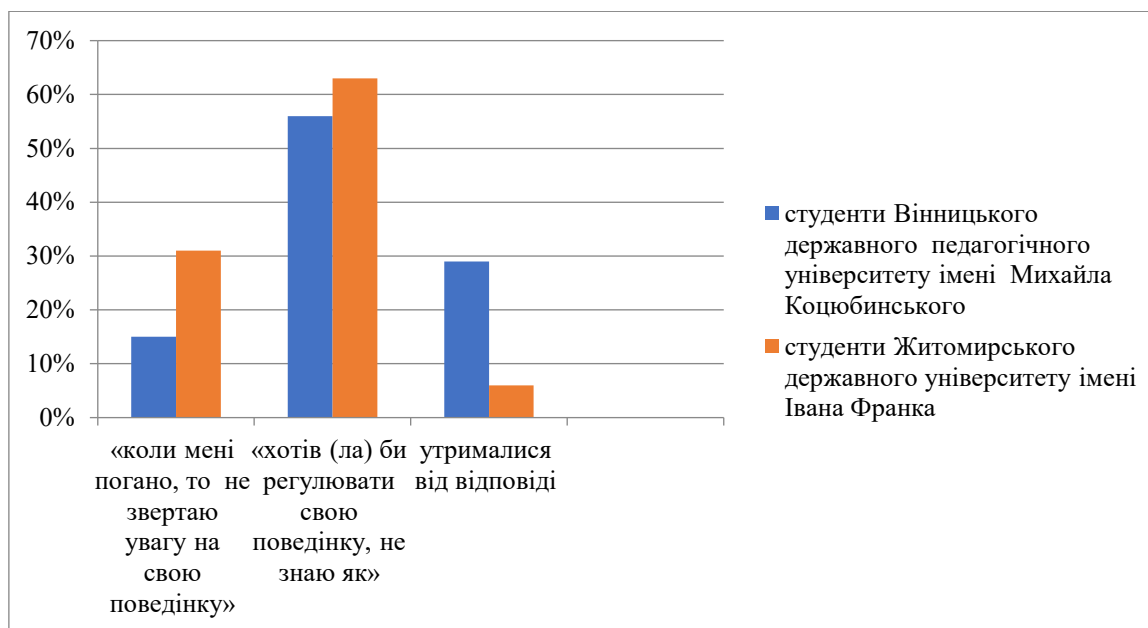

Рис. 2. Відповіді респондентів на запитання «Як ставитесь до необхідності регулювати свою поведінку під час особистісної кризи?»

Таблиця 1.

Відповіді респондентів на запитання «Як ставитесь до необхідності регулювати свою поведінку під час особистісної кризи?»

	студенти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського	студенти Житомирського державного університету імені Івана Франка
«коли мені погано, то не звертаю увагу на свою поведінку»	15%	31%
«хотів (ла) би регулювати свою поведінку, не знаю як»	56%	63%
утрималися від відповіді	29%	6%

Узагальнимо, респонденти розуміють, що особистісна криза може бути причиною неадекватних дій студентів. Більша половина респондентів вказує на бажання навчитися регулювати свою поведінку під час особистісної кризи та не завжди знає як.

На запитання «Що роблять члени вашої родини, щоб допомогти Вам подолати особистісну кризу в умовах війни?» відповіді респондентів:

«підтримують матеріально» (35%; 48%), «можуть вислухати» (32%; 42%), «знають, коли треба помовчати і не давати зайвих порад» (23%; 105%) .

На запитання «Які заходи проводяться у Вашому закладі освіти з метою виходу студентів із особистісної кризи в умовах війни?» відповіді респондентів: «конкретних заходів щодо виходу із особистісної кризи, не знаю» (13%), звернення до психолога (35%); заходи для студентів і за участі студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: День спільноти «Сила вдячності «Ти як?», « Урочисті вручення подяк студентам, учасникам волонтерської програми благодійної організації «Благодійний фонд «Змінимо наші життя», церемонія відкриття меморіальної дошки на честь Артема Іванішина – поліцейського Об'єднаної штурмової бригади «Лють», активного громадського діяча, патріота та Героя, який загинув у бою за Україну, захід «Єдність тилу і фронту», інтелектуальний батл «Що? Де? Коли?», «Фестиваль казки», тренінг «Мистецтво управління конфліктами» та ін. (52%)

Заходи Житомирського державного університету імені Івана Франка щодо виходу студентів із особистої кризи: індивідуальні розмови з куратором (17%) , звернення до психолога (45%); «Посвята в студенти», відкритий фестиваль творчості філологів та журналістів «Листопад-fest», «Карнавал поезії», «Арт-платформа», книжковий фестиваль «Котовичка», конкурс «Знавці мов», свято до Дня матері тощо (38%).

Підсумуємо, що респонденти впершу чергу вбачають вихід з особистісної кризи через читання книг, спілкування, та через допомогу іншим.

Для студентів під час кризи важливо відновити відчуття безпеки та контролю над своїм життям. Для цього існують соціальні простори, де працюють відповідні фахівці, які зможуть надати допомогу.

Вищі навчальні заклади (зокрема, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського та ін.) нами розглядаються як соціальні простори для виходу студентів із особистої кризи.

Під час особистої кризи студенти в умовах війни можуть звернутися до безпечних соціальних просторів, де їм допоможуть спеціалісти (для прикладу, Студентська соціальна служба для молоді (далі - CCCM) Житомирського державного університету імені Івана Франка працює (керівник: Коляденко С.М.), Центри життєстійкості, Молодіжна громадська організація «Студентське братство Вінниччини», Молодіжний центр «Kreativ space» (директор: Безсмертна Вікторія) та ін.).

Висновки і перспективи подальших розвідок в обраному напрямі.

Деякі науковці вказують, що виникнення кризових станів зумовлене виключно несприятливими зовнішніми обставинами, інші наголошують на накопиченні внутрішніх проблем. Проте більшість переконана, що зовнішні негативні впливи, які зумовлюють переживання кризи, «нашаровуються» на вже підготовлений ґрунт.

Під час особистої кризи (вікової кризи, життєвої кризи, ненормативної кризи) загострюються основні суперечності: з одного боку, між потребами студента, які зросли, і його обмеженими можливостями, з іншого – між новими потребами студента та відносинами з викладачами (куратором групи, адміністрацією, батьками, одногрупниками), що склалися раніше. Саме ці протиріччя є рушійними силами розвитку студента.

Існуючі проблеми щодо соціальної характеристики особистісних криз здобувачі вищої освіти потребують подальшого наукового дослідження, узагальнення і вирішення запитів щодо програм виходу з особистої кризи здобувачів вищих закладів.

Література

1. Бондар В.Р. Класифікація особистісних криз студента. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_8_27 (дата звернення 22.05.2025).
2. Бушуєва Т. Очікування студентів та методичні особливості психодіагностики у ВНЗ. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/512> (дата звернення 04.04.2025).
3. Буяльська Т. Б. Теоретичні аспекти адаптації студентів 1-го курсу до навчання у ВНЗ. Гуманізм і освіта: IX зб. міжнародної наук.-практ. конф. Вінниця, 2008. С. 123-230.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. URL: <https://archive.org/details/velykyislovnyk> (дата звернення: 01.10. 2025).
5. Видолоб Н. О. Психосоматичні реакції особистості на кризові життєві ситуації URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715403/1> (дата звернення 04.04.2025).
6. Заграй Л.Д. Особистісна криза: показники переживання у студентства URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1223/1181> (дата звернення 17.04.2025).

7. Заїка В.М., Моргун В.Ф. Типологія життєвих криз та ініціативних тенденцій трансформації людини на основі багатовимірної теорії особистості. URL: <https://psychpersonality.pnpu.edu.ua/article/view/163149/162107> (дата звернення 12.04.2025).

8. Заїчко В.В. Ідентичність українських студентів в умовах війни екзистенційний пошук. URL: <https://www.journal-discourse.com/uk/kataloh-statei/2024/2024r-507-9/identychnist-ukrainskykh-studentiv-v-umovakh-viiny-ta-ekzystentsiinyi-poshuk> (дата звернення 12.04.2025).

9. Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології. Київ: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.

References

1. Bondar, V.R. (2010). *Klasyfikatsiya osobystisnykh kryz studenta* [Classification of student personality crises]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_8_27 [in Ukrainian].

2. Bushueva, T. (2012). *Ochikuvannya studentiv ta metodychni osoblyvosti psydiagnostyky u VNZ* [Expectations of students and methodological features of psychodiagnostics in universities]. Retrieved from <https://social-science.uu.edu.ua/article/512> [in Ukrainian].

3. Buyalska, T.B. (2008). *Teoretychni aspekty adaptatsiyi studentiv 1-ho kursu do navchannya u VNZ* [Theoretical aspects of adapting the 1st year students to studying in universities]. *Humanizm i osvita: IX zbirnyk mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Vinnytsia, (pp. 123-230) [in Ukrainian].

4. *Velykyy tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy (z dod. i dopov.)* [Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language (with addendums and additions)] / Ed. by V.T. Busel (2005). Kyiv; Irpin: VTF "Perun", 1728 p. Retrieved from <https://archive.org/details/velykyslovnyk> [in Ukrainian].

5. Vydolob, N.A. (2019). *Psykhosomatychni reaktsiyi osobystosti na kryzovi zhyttyevi sytuatsiyi* [Psychosomatic reactions of the individual to crisis life situations]. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715403/1> [in Ukrainian].

6. Zagray, L.D. (2021). *Osobystisna kryza: pokaznyky perezhyvannya u studenstva* [Personal crisis: indicators of experience in students]. Retrieved from <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1223/1181> [in Ukrainian].

7. Zaika, V.M., Morgun, V.F. (2016). *Typolohiya zhyttyevykh kryz ta initsiatyvnykh tendentsiy transformatsiyi lyudyny na osnovi bahatovymirnoyi teoriiy osobystosti*. [Typology of life crises and initiative tendencies of human transformation based on the multidimensional personality's theory]. Retrieved from <https://psychpersonality.pnpu.edu.ua/article/view/163149/162107> [in Ukrainian].

8. Zaichko, V.V. (2024). *Identychnist ukrayinskykh studentiv v umovakh viyny ekzystentsiynyy poshuk* [Identity of Ukrainian students in war conditions existential search]. Retrieved from <https://www.journal-discourse.com/uk/kataloh-statei/2024/2024r-507-9/identychnist-ukrainskykh-studentiv-v-umovakh-viiny-ta-ekzystentsiinyi-poshuk> [in Ukrainian].

9. Kyyanytsia, Z.P., Petrochko, Zh.V. (2017). *Sotsial'na robota z vrazlyvymy sim'yamy ta dit'my* [Social work with vulnerable families and children]. Part I. Suchasni oriyentyry ta klyuchovi tekhnolohiyi [Modern guidelines and key technologies]. Kyiv: OBNOVA KOMPANI, 256 p. [in Ukrainian].